За смугою стагоддзяў

Вусная народная творчасць

Цудоўны скарб у творчасці народнай
Для нас сабраны мудрымі дзядамі.
Яго адкінуць — значыць без пашаны
Паставіцца да продкаў працавітых.

Уладзімір Дубоўка.

Неабходна ведаць

- Чым адметныя народныя казкі, легенды, загадкі, прыказкі, прыкметы і павер'і.

Пажадана навучыцца

- Цікава расказваць вывучаныя казкі і легенды.
- Складаць (па магчымасці) уласныя казкі і загадкі.

Варта задумацца

- Чаму беларускі народ з пакалення ў пакаленне перадаваў і захоўваў вусную народную творчасць?
- Чаму сучаснаму чалавеку трэба вывучаць, зберагаць і прапагандаваць фальклор свайго народа?

Правообладатель Национальный институт образования

Літаратурная размінка

У пачатковых класах вы пазнаёміліся з рознымі жанрамі вуснай народнай творчасці. Вызначце, якім жанрам фальклору адпавядаюць прыведзеныя творы або ўрыўкі з іх.

Творы або ўрыўкі з іх	Жанры фальклору
1. Добра таго вучыць, хто хоча ведаць.	а) скорагаворка;
2. Не куст, а з лісточкамі, не кашуля, а сшыта.	б) песня-калыханка;
3. Дзятлы дзюбамі дзяўблі дзеравяшку.	в) прыкмета;
4. Вароны садзяцца на верхавіны дрэў — будзе вецер.	г) загадка;
5. Баю-баюшкі-баю, Не лажыся на краю. Не лажыся на краёк, Прыйдзе шэранькі ваўчок, Ён ухопіць за бачок.	д) казка;
6. Жавароначкі, прыляціце, Зямлю-матухну абудзіце І дожджыкам напаіце, Каб травачкі нарасціла І волікаў накарміла.	е) прыказка;
7. Касіў на лузе касец. Змарыўся і сеў пад кустом адпачыць. Дастаў торбачку, развязаў і пачаў есці. Выходзіць з лесу галодны воўк. Бачыць — касец пад кустом сядзіць і нешта есць. Падышоў да яго воўк: — Ты што ясі, чалавеча? — Хлеб, — адказвае касец…	ж) песня-вяснянка

Правообладатель Национальный институт образования

Пра вусную народную творчасць

За шматлікія стагоддзі сваёй гераічнай гісторыі наш таленавіты народ стварыў найбагацейшую духоўную спадчыну — безліч цудоўных паданняў, легенд, казак, песень, загадак, прыказак, прыкмет і павер'яў. Гэтыя творы вусна (паколькі яшчэ не было пісьмовай літаратуры) перадаваліся з пакалення ў пакаленне. Кожны, хто расказваў легенду, казку ці спяваў песню, звычайна забываўся на нешта ў змесце або свядома замяняў, дадаваў сваё, фантазіраваў, прыдумляў. З цягам часу імя першага аўтара забывалася, і вусныя творы станавіліся калектыўнымі. Таму мы зараз гаворым, што аўтар нашага духоўнага нацыянальнага багацця — народ.

Вусную народную творчасць яшчэ называюць **фальклорам**, што ў перакладзе з англійскай мовы азначае 'народная мудрасць'. Фальклорныя творы былі цесна звязаны са штодзённым жыццём чалавека. Яны ўвабралі ў сябе веды, вопыт многіх пакаленняў беларусаў, іх назіранні за навакольным светам, роздум пра месца чалавека ў ім. У фальклоры ўвасоблены духоўныя памкненні і спадзяванні нашых продкаў. Таму вусную народную творчасць лічаць паэтычнай гісторыяй народа.

У старажытнасці вусная народная творчасць была непарыўна звязана з іншымі відамі мастацтва: танцамі, народнымі гульнямі, святамі і відовішчамі. Нацыянальны фальклор і сёння жывіць творчасць беларускіх пісьменнікаў сваімі сюжэтамі і вобразамі.

1. Калі і як узнікла вусная народная творчасць?
2. Якія фальклорныя творы вы ведаеце?

Правообладатель Национальный институт образования

НАРОДНЫЯ КАЗКІ

Літаратурная размінка

Прыгадайце свае любімыя беларускія народныя казкі. Патлумачце, чым яны вам падабаюцца.

Пра казкі

Казка — займальны аповед пра неверагодныя і фантастычныя падзеі і прыгоды.

Відаць, няма на свеце дзяцей, якія не любілі б казак. Праўда, і дарослыя часта праяўляюць да іх цёплыя пачуцці, хоць і не заўсёды ў гэтым прызнаюцца. Чаму ж людзі так лагодна ставяцца да гэтых народных твораў? Казкі здзіўляюць нас сваім багаццем, захапляюць зместам, зачароўваюць гучаннем. У іх адлюстравана мара нашых далёкіх продкаў пра лепшую долю.

У казках заўсёды перамагаюць дабро і справядлівасць, высока цэняцца людская дружба і ўзаемадапамога, сумленнасць і надзейнасць.

У *чарадзейных* казках дзейнічаюць незвычайныя героі (казачныя асілкі, волаты) і простыя людзі, смелыя, працавітыя, знаходлівыя. Ім дапамагаюць добрыя чараўнікі, сілы прыроды, жывая і мёртвая вада, жывёлы і розныя істоты — конь, ваўчыца, свінка, птушка, рыбка. Асобную ролю выконваюць цудадзейныя прадметы: чароўны меч, дудачка, гуслі-самагуды, боты-скараходы, дыван-самалёт, тапор-самасек, цудоўны збанок, залатыя рэчы (пярсцёнак, яблык, пяро, яблынька). Казачныя героі змагаюцца са злом і заўсёды выходзяць пераможцамі. Ім супрацьстаяць страшныя істоты, надзеленыя звыш-

Правообладатель Национальный институт образования